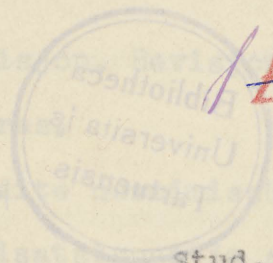

Vastab nõuetele
R. Laas
22. VIII. 39

E. V.
TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
14. aug. 1939
N 548
TAMIN

Vastet nõuetele
5. IX 39 *H. Kelder*
KASSATSIOONIAJENDID

KEHTIVAS KRIMINAALPROTSESSIS.

1A *7447*

Stud. jur. Viktor Meidla
matr. nr. 11.973

Tartu, 1939.

Lozetskund 15. VIII 1939.
õige peab olema

21. IX. 39.

S i s u k o r d.

I osa. Üldised põhimõtted, Tartu 1937.

- § 1. Õiguskaitse. Mõiste ja vajadus. Eriti kohtulik kaitse
- § 2. Kriminaalkohtu ehitus ja protsessuaalseid põhimõtteid.

II osa.

- § 3. Kohtuotsuste revisjon. Revisjon apellatsioon ja kassatsioon korras.
- § 4. Kassatsiooniajendite normimissüsteem: generalisatsioon, spetsialisatsioon ja segasüsteem.
- § 5. Kassatsiooniajendite normimine kehtivas õiguses.

Kassatsiooniajendid

kehtivas kriminaalprotsessis.

I o s a

§ 1. Õiguskaitse. Mõiste ja vajadus. Eesti kohtu- lik kaitse

Riigil kui korporatiivsel ühikul on sooritada rida ülesandeid. Need ülesanded on väga mitmesugused, olene- des riigikorrast ning ühiskonnas kehtivast mentaliteedist. Kõiki neid ülesandeid sooritab riik õiguskorra alusel.

Õigusriigi põhiprintsiibid nõuavad, et nii kodanik- kude omavaheline suhtlemisele kui ka riigiorganite käi- tumine oleks õigusnormidega sätitud. Riigivõim võib aval- duda vaid neis piires ja korras, mis normidega määrat- letud. Kodanikkudele tuleb normidega luua õigussfäär, millesse ei või tungida ei riigiorganid ega ka kaasko- danikud.

Kuid kodanikkude subjektiivsete õiguste kindlusta-

miseks oleks sellest vähe, kui õigusnormidega näidata kätte talle vaid subjektiivne õigussfäär. On vaja luua ka eeldusi, et juhul, kui isiku õigusi rikutakse, oleks võimalik neid kaitseda. Õiguskaitse all mõtlemegi riigivõimu tegevust, mille sihiks on kaitseda õigusnormidega määratletud riigikorda. Kodaniku seisukohalt tähendab õiguskaitse õigust nõuda riigivõimu kaasabi rikutud subjektiivse õigussfääri taastamiseks. Oma õiguskorda kaitses riik väga mitmel viisil. Tõhusamaid õiguskaitse organeid kaasaegsetes riikides on kohus.

Kohtu ülesandeks ning sihiks on kaitseda riigis õiguskorda ja luua kodanikkudele eeldusi subjektiivsete õiguste rakendamiseks. Kohtud liiginevad vastavalt õigusharudele kriminaal-, tsiviil- ja halduskohtudeks. Mõnes riigis eksisteerivad veel erilised põhikorra ehk rakkimkohtud, mille ülesandeks on kontrollida kõikide riigiorganite poolt lähetatud aktide konstitutsionaalsust.¹⁾

1) Võrdle prof. A.T. Kliimann, Haldusprotsess, Tartu, 1937.a. lk. 27.

§ 2. Kriminaalkohtu ehitus ja protsessuaalseid põhi-
mõtteid.

Kriminaalseadustik määrab ära, millised käitumised on kodanikule keelatud karistuse ähvardusel. Kui keegi seda keeldu ületab, järgneb karistus. Kriminaalkohtud ongi loodud selleks, et isiku süüdi kindlaks teha ja vastavalt karistada. Kuid karistamine ei või toimuda ka kohtu näengu järgi, vaid kindlaks määratud menetluskorras, et tagada objektiivsust süüaluse karistamisel. Seda nõuab juba kehtiv Põhiseadus, kus kodanikkude põhiõiguste osas määratakse, et kedagi ei või muidu jälitada kui seaduse alusel ja seaduslikus korras. Seega on igal kodanikul õigus nõuda, et teda karistatakse vaid siis, kui seadus ta käitumise loeb kuriteoks ning arvab süüks teosoo-ritajale.

Et kõike seda tagada, selleks peavad kohtud olema ülesse ehitatud nii, et süüdlase karistamine toimuks seaduspäraselt. Astmelised kohtud on sobivaimad mainitud sihi taotluseks.

Kehtiv seadus jagab kriminaalkohtuid üld-, eri ja erakorralisteks kohtuteks. Üldkohtuna eksisteerivad jaos-

konnakohtud, ringkonnakohtud, Kohtukoda ja Riigikohtu kriminaalosakond. Erikohtutena teotsevad diviisikohtud, kõrgem sõjakohus ja erakorraliste kohtutena väljakohtud, mis luuakse erakorralistel aegadel, nagu sõja ajal jne.

Funktsioonide alusel, mida kohtud sooritavad, võime neid jagada: ettevalmistavateks ja mõistvateks kohtuteks²⁾. Viimased omakorda liiginevad sisu ja vormkohtuteks, sisukohtud arutavad kriminaalasju sisuliselt ja teevad otsusi, mis asendavad eelmisi. Nad teotsevad meritoorsuse printsiibil. Kassatsioonikohus kehtiva seaduse järgi teotseb ainult kassatoorsuse põhimõttel. Kunagi ta asja sisuliselt ei aruta ega tee otsust, mis asendaks eelmise instantsi oma. Kassatsioonikohus kas tühistab kaevatud või protestitud otsuse või kinnitab selle. Tühistamise korral saadab asja samale kohtule tagasi uueks otsustamiseks³⁾. Kui leiab, et asja huvides pole soovitatav seda tagastada samale kohtule, võib läkitada toimiku ka teisele samavõrdsele kohtule, Kassatsioonikohtu otsusele edasikaebust pole.

2) R. Räägo, Kriminaalprotsessi õpperaamat, Tartu, 1937 lk. 80

3) Kriminaalkohtupidamise seadus § 651

4) Kriminaalkohtupidamise seadus § 650

Tühistamine võib olla kolme liiki: 1) kogu asja tühistamine, 2) kohtuotsuse tühistamine terves ulatuses, ja 3) kohtuotsuse tühistamine teatud osas. Esimesel juhul lõpeb kassatsioonikohtu otsusega üldse asja edaspidine käik.

Mõne seadusandluse järgi ei teetse kassatsioonikohtus puhtakujuliselt kassatoorsuse printsiibil nagu see esineb meil. Näiteks Saksas võib kassatsioonikohtus teha mõnel juhul ka uue otsuse, mis muudab eelmise instantsi otsuse. Siin esineb kassatsioonikohtu tegeluses ka revisjoniprintsiip nagu meil haldusasjus. Kumba printsiipi eelistada, on küsitav. Puht kassatoorsuse põhimõtte juures saadakse paremini teotseda seaduse huves, sest siin pole segamas sisulisi küsimusi, mis mõnikord võivad kohtu viia kõrvale ratio legise rakendamisest. Kuid teiselt poolt on meritoorsuse printsiibil jällegi see häid omadus, et siin menetlus on kiirem. Karistus läheneb ajalisel süüteole, avaldades seega paremat efekti.

Kriminaalkohtud kehtiva õiguskorra järgi on Uldi-

selt kolmeastmelised: kaks sisulist ja üks vormaste ehk kassatsioonikohus. Teatud asjus esineb ka kaks astet: asjad, mis algavad Kohtukojust (UKS § 29) või Kõrgemast Sõjakohtust. Need lähevad edasi otse Riigikohtu kriminaalosakonnale, ilma et oleks vahel appellatsiooniaset. Teatud süüteod lahendatakse vaid ühes instantsis. Siin ei esine ei appellatsiooni ega kassatsiooni, vaid ainuke instantsina esineb Riigikohtu üldkogu (KKS § 30).

Kassatsioonikohtuna teotseb Riigikohtu kriminaalosakond. Teatud asjus, mis algavad jaoskonnakohtust, esineb kassatsiooniasetmena Ringkonnakohtu teine aste (KKS § 809,864). Nendes asjades appellatsiooniasete üldse puudub.

Apellatsioonikohtuna esinevad: ringkonnakohtu teine aste ja Kohtukoda. Need teotsevad meritoorsuse printsiibil. Ainult mõnel üksikul juhul, kui eelmine instants on otsusega sedavõrd seadust rikkunud, et seda ei saa pidada üldse kohtuotsuseks, võib appellatsiooninstants saata toimingu tagasi uuesti otsustamiseks. Muudel juhtudel peab vea parandama ning tegema uue otsuse, mis asendab eelmist.

Kassatsioonikohtu olelus õigusriigi seisukohalt on paratamatu. Riigi suuri ülesandeid on ka kaitseda oma õiguskorda, mis normidega on korraldatud. Kui kodanikud või haldusorganid seda korda rikuvad, on võimalus pöörduda kohtu poole, et taastada rikutud õigusi. Samasugune võimalus peab eksisteerima ka siis, kus kohus ise rikub õiguskorda. Ka siin peavad leiduma võimalused, et sundida kohut kui riigiorganit käituma seaduspäraselt.

Võiks arvata, et kohtuotsuste seaduspärasust võiks kontrollida ka apellatsioonikohtus. Sel juhul oleks kassatsiooninstantansi olelus vajatu. Asi saaks kiiremini ära otsustatud ning karistus järgneks lühema ajavahemikuga süüteo.

Näiliselt võiks koguni seda seisukohta pooldadagi, sest siin saaks säilitada ajakulu ning asjaajamine oleks odavam. Kuid tegelikkuses ei saaks siiski seda rakendada. Kui seaduslikkuse üle otsustaksid ainult apellatsioonikohtud, ei oleks kohtutegeluses ühtlust. Sel juhul peaks eksisteerima apellatsioonikohtuna üks kohus. See oleks aga raskesti teostatav, sest tõendmaterjali kogumine üh-

te keskusesse teeks suuri raskusi ning kulusid. Ka muutuks selle toimel kohus kättesaamatuks rahvale. Haldusasjus on mõeldav, et Riigikohus uurib asja nii vormiliselt kui ka sisuliselt. Sääli pole palju tegemist faktilise materjaliga, vaid lahendada tuleb põhimõtteliselt juriidilisi küsimusi, s.o. otsustada haldusorgani käitumise seaduspärasuse üle. Kriminaalasju ei saa aga kunagi otsustada faktilise materjalita. Seepärast peaks asja sisuliselt arutama ning lahendama võimalikult süüteo koha koha läheduses.

Ei ole pooldamisväärne ka säärane kohtusüsteem, kus esineks vaid üks sisuline aste. Siin ei saaks asja lahendada põhjalikult. On väga suur protsent juhte, kus apellatsioonikohus parandab eelmise instantsi sisulisi vigasid. Ühe sisuinstantsi olelusel jääksid need parandamata.

Kriminaalasjus tuleks siiski parimaks süsteemiks pidada kolmeastmelist kohut, kus kaks asetet arutavad asja sisuliselt, kolmas kontrollib vaid sisuastmete käitumise seaduspärasust. Ei ole soovitatav sisu- ja vormkõssi-

muste lahendamist anda ühe kohtu lahendada. Siis võib juhtuda, et sisuliste asiolude tõttu lahendatakse vormküsimusi mitte igakord õieti. See looks kohtutegeluses ebaühtlust ning kõigutaks riigis õiguskorda. Seepärast on soovitatav, et kassatsioonikohus tegeleks kassatoorsuse põhimõttel ning lahendaks vaid juriidilisi küsimusi. Kassatsiooni ajendiks võivad seetõttu olla vaid küsimused, mille sihiks on kontrollida, kas sisuinstantsid on toimunud asja lahendamisel seaduspäraselt või ei. Sarnastes küsimustes, kus kohtul on lubatud toimida täiesti suvaliselt, ei saa üldse olla kassatsiooni, nagu karistuse suuruse määramisel jne. Kuid sääl, kus kohus võib küll talitada suvaliselt, kuid peab arvestama teatud asjaoludega, võib esineda kassatsioon, kui neid pole silmas peetud. Näiteks tõendmaterjali võib küll kohus hinnata oma veende kohaselt, kuid hinne peab olema loogiline järeldus materjalist. Räägivad tunnistajad, näiteks süüaluse kasuks, ei saa kohus muidu süüdimõistvat otsust langetada, kui peab asuma seisukohale, et ta tunnistajaid ei usalda. Pole sarnast seisukohta kohus võtnud, tuleb sellest

järeldada, et ta on tunnistajaid usaldanud, kuid nende seletustest teinud valed järeldused. Sarnased küsimused kuuluvad kassatsioonikorras kontrollimisele.

Järgnevalt hakkame vaatlema kehtiva kriminaalprotsessi põhimõtteid, sest nende rikkumised osutuvad enamalt-jaolt kassatsiooniajendeiks.

Iga normistik on rajatud teatud põhiprintsiipidele. Normide sisu selgitamisel peab alati arvestama põhiprintsiipidega. Ei või kunagi norme tõlgendada nii, et nende sisu ristuks põhimõtetega, millele rajaneb normistik.

Kehtiv kriminaalprotsess rajaneb järgnevatele põhimõtetele: ametlikkuse, võistkondlikkuse, legaliteedi, materjaalse tõe leidmise, avalikkuse, suulisuse, vahendituse ja tsiviilhagi ühendamise põhimõtetele kriminaalprotsessiga. Rahva osavõtuprintsiip kohtumõistmisest ei evi kehtiva protsessi seisukohalt kuigi suurt tähtsust, seepärast seda ei käsitlegi.

Ametlikkuse põhimõte seisab selles, et riigil on õigus, kuid ühtlasi ka kohustus oma organite kaudu süü-

5) R. Räägo, op. cit. lk. 44

tegusid jälitada. Mõni seadusandlus ei tunne üldise erasüüasja. Kõikides süütegudes kuulub algatamine kui ka edaspidine asja üle otsustamine riigiorganeile. Kehtiv protsess tunneb ka sarnaseid süütegusid, mille algatamine kui ka edaspidise käigu üle otsustamine kuulub ainult kahjukannatanule. Need on nn. erasüüteod. Meil esineb neid õige rohkesti. Teine liik on era-avalik-süütegusid. Siin kuulub vaid jälitamise algatamine kahjukannatanule (vägistamine, kerge kehavigastus jne). Edaspidise käigu üle otsustamine aga on juba kohtuorganite asi. Kahjukannatanu ei saa algatatud süüdistust enam läpetada ega leppel asja korraldada.

Ametlikkuse põhimõtte rikkumine võib osutada kassatsiooniajendiks kui see mõjustas kohtuotsust. Näiteks erasüüasja võib kohus arutada vaid kahjukannatanu taotlusel ning üksnes neis piires nagu kahjukannatanu on palunud. Ületab kohus neid piire või algab jälitamist kahjukannatanu taotluseta, on see alati kassatsiooniajendiks. Kui kohus üht erasüüasja lahendades avastab teise erasüüasja, ei saa ta algatada selle jälitamist.

Algatab kohus siiski sarnase asja ning teeb otsuse, on see kassatsiooniajendiks. Era-süüasjade arutamisel ei või kohus rakendada ka materjaalse tõe avastamise põhimõtet, mis avalik-süüasjas on kohtule otse obligatoorne.

Kui kahjukannatanu ei soovi ega palu süü tõendamiseks välja kutsuda mõnda tunnistajat või hankida tõendit, ei võiks kohus seda teha ka omal algatusel, sest see ristuks erasüüasjade põhimõttega, kus asja üle otsustamine on kahjukannataja eraasi. Kuid süüaluse huves võib kohus omal nängul ka erasüüasjus alati asja arutamist edasi lükata ning koguda täiendavaid andmeid süüküsimuse selgitamiseks. Era süüasjus esineb kahjukannatanu poolel formaalne tõeavastamise printsiip, kuna kohtualuse poolel aga on kehativ materjaalne tõeavastamise põhimõte. Nende rikkumise võib osutada kassatsiooniajendiks.

Avalik-süüasju on kohtuorganid kohustatud algatama, kui neile saab teatavaks süüteo olelus. Peaks avalik-süüasja mittealgatamine kuidagi mõjustama kohtuotsust, on see alati kassatsiooni põhjuseks.

Et asja õiglaselt ja erapooletult lahendada ning

otsustada, peavad kohtuorganid olema eraldatud aktiivselt süüteo jälitamisest. Süüdistamine ja kaitsemine ei tohi kuuluda kohtule, vaid need ülesanded kuuluvad kohtupooltele. Kohtupoolteks on ühelt poolt süüdistaja, kelle ülesandeks on süümaterjali hankimine ja kohtule esitamine, teiselt poolt aga süüalune, kes kogub neid andmeid, mis süütust tõendavad. Mõlematel peavad olema võrdsed õigused.

Protsessipoolte võrdsed õigusi oma huvide kaitsel nimetamegi võrdkondlikkuse põhimõtteks. Võrdkondlikkuse printsiip pole rakendamist leidnud kehtiva õiguse seisukohalt kogu kriminaalasja jälitamise kestel. Eelmenetlusel esinevad ka pooled, kuid nende õigused pole võrdsed. Eeluurimismenetluse kestel ei saa süüalune end kaitseda õiguste võimalikkude vahenditega. Ainult lõppmenetlusel on võrdkondlikkuse printsiip leidnud rakendamist enam-vähem puhtal kujul. Pooled oma huvide kaitsel on täiesti võrdsed, kuigi prokuratuuril kui süüdistajal on ka mõnesuguseid eelisõigusi, mis süüalusel pole, näiteks tunnistajate väljakutse küsimuses jne.

Võitkondlikkuse põhimõtte rikkumine sääl, kus see seadusega kohtupooltele on kindlustatud, on alati kassatsiooniajendiks, kui see mõjustab kohtuotsust. Võitkondlikkuse põhimõtte rikkumine isegi eelmenetlusel võib osutada kassatsioonipõhjuseks, kui see avaldas mõju kohtuotsusele ning viga ei saanud parandada edaspidises käigus. On ega viga parandatud, hilisemas asjakäigus, pole see kassatsiooniajendiks⁶⁾.

Võitkondlikkuse põhimõttest lähtuvalt ei või kohus omal initsiatiivil alata kohtulikke menetlust muidu, kui süüdistajalt on selleks saabunud vastav taotlus. Ringkonnakohtule alluvais asjus see ongi nii. Siin ei või omal initsiatiivil alata kohtulikku menetlust muidu, kui prokurörielt on saabunud vastav taotlus süüdistusakti näol. Algatab kohus omal initsiatiivil kohtulikku jälitamist süüaktita, on see kassatsiooniajendiks.

Ainult jaoskonnakohtule alluvais asjus võib kohus alata jälitamist ka omal initsiatiivil, kui tegemist on süüteoga, mille algatamine ei kuulu ainuüksi kahjukanatanule⁷⁾. Ka tuvastusmenetlusel ei tohi kohus nii

6) Võrdle Senati otsus nr. 983-1871.a. ja Riigikohtu otsus nr. 197 - 1938

7) Kr. Kp. Sd. § 743 p 3.

nii süüdistamisel kui ka karistuse määramisel minna kaud-
gemale, kui seda on palunud süüdistaja. Kergemale süüteo-
le ja karistus võib aga kohus alati üle minna. Raskemale
süüteole saab kohus siirduda üksnes siis, kui arutatav
tegu jääb endiseks. Siirdub kohus sootus uuele raskemale
süüteole, on see klassatsiooniajendiks. Endise protsessi-
seadustiku kehtivuse ajal oli raskusi üleminekul raske-
male süüteole ka siis, kuigi arutatav süütegu jäi endi-
seks.

Muidugi on üleminek teisele süüteole lubatav üksnes
vaid esimeses astmes. Teises astmes pole enam mõeldav
siirdumine teisele süüteole, sest sel juhul saaks asi
sisuliselt arutatud vaid ühes astmes.

Jaoskonnakohtule alluva is asjus võib kohus siirduda
ühelt süüteolt ka teisele. Kui tal on õigus süüdistust
algatada, siis kuulub talle õigus ka ühelt süüteolt üle
minna teisele. Ka jaoskonnakohtu ühe alluva is asjus võib
üleminek toimuda üksnes esimeses astmes. Kui näiteks,
jaoskonnakohtunik on karistanud kohtualust kelmuses,
ringkonnakohtus selgub, et tegemist on vargusega, ei

X

saada enam siirduda sellele süüteole.

Avalik ja era-avalik süüasjus ei avalda see mingit mõju kohtumenetlusele, kui kahjukannatanu loobub süüdistamast. Siin peab kohus endiselt asja arutama ning otsuse langetama vastavalt tõendmaterjalile. Era süüasjus peab kohus alati asitoimetuse lõpetama, kui kohtupooled seda paluvad. Kahjukannatanu ühepoolse loobumise korral ei tohi veel kohus jälitamisest lõpetada. Kui kahjukannatanu palub jätta kaebust läbivaatamata ning toimetust lõpetada, süüalune aga palub asja arutada ja otsust teha, peab kohus siiski asja läbi arutama ning otsustama. Jätab kohus süüaluse taotluse rahuldamata, on see kassatsioonipõhjuseks.

Võrtkondlikkuse printsiip eeldab, et kohtupooled võtaksid osa kohtulikust menetlusest, s.o. võistleksid kohtu ees. Kuid järjekindlalt selle põhimõtte rakendamine teeks suuri raskusi. Seepärast on enamajao riikide seadusandlused lahendanud selle küsimuse nii, et raskematel süüasjades on süüaluse osavõtt nõuetav, kuna kergemaid süüasju on võimalik lahendada ning otsustada süüaluse osavõtuta. Samale põhimõttele rajaneb selles küsi-

muses ka kehtiv kriminaalprotsess. Rasketes kuritegudes on süüaluse osavõtt lõppmenetlusest obligatoorne. Teda ei saa asendada isegi kaitsja. Kui süüalune pole ilmunud kohtuistungile, ei või asja arutada ega otsust teha. Pole süüalust leitud, või on ta küll leitud, kuid pole kohtusse ilmunud, ei saa asja arutada. Esikohtunik peab säärasel korral asjaarutamise edasi lükkama ja tegema korralduse kas süüaluse otsimiseks või sundkorras kohtusse toomiseks. Asja otsustamine süüaluse osavõtuta, kus see nõuetav, on alati kassatsiooniajendiks.

Jaoskonnakohtule pädevaks asjus pole kohtualuse osavõtt obligatoorne. Kuid kohtunikul on õigus teha süüalusele kohuslikuks osavõtta kohtuistungist⁸⁾. Selle ära-
määramine, kas süüdlane peab osa võtma asja arutamisest või ei, sõltub üksnes jaoskonnakohtuniku suvast. Seepärast ei saa üldse selles küsimuses olla kassatsiooni.

Kriminaalprotsess võib põhjeneda kas legaliteedi või oportuniteedi põhimõttel⁹⁾. Esimesel juhul peab kohus käituma täpsa seaduse sisu järgi ilma, et võiks arvestada

8) Kr. Kp. Sd. § 757

9) Räägo, op. cit. lk. 50

otstarbekohasust. Oportuniteediprintsiip käseb süütegusid lahendada otstarbekohasuse seisukohalt. Alati tuleb kaaluda, kas riiklikust seisukohast lähtudes on üldse soovitatav kedagi süüdistada või karistada jne. Legaliteediprintsiip ei luba nende asioludega arvestada. Kehtivas protsessiõiguses on rakendamist leidnud puhtakujuline legaliteediprintsiip. Kuriteo puhul ei või kunagi arvestada sellega, et süüsooritajaks on mõni tähtis isik, kelle kohta pole soovitatav jälitamist alata või teatud süüteo pole riiklikudel kaalutlustel üldse otstarbekohane jälitamist alata. Igas kuriteos, mis karistuse ähvardusel on keelatud, tuleb alata jälitamist, samuti ka iga sooritaja vastu, olenemata sellest, kes see isik on. Ainult nende isikute suhtes, kelle kohta teeb seadus erandeid, tuleb jälitamist sooritada erikorras. Mainitud põhimõtete rikkumine on kassatsiooniajendiks.

Nii kohtuorganid kui ka prokurör peavad käituma ainult legaliteediprintsiibil. Prokurör võib küll alatud süüdistust lõpetada ning loobuda süüdistamisest lõppmenetlusel, kuid selleks peavad olema sarnased olmad, mille

olelusel lubab seadus süüdistust lõpetada. Seadus lubab süüdistust lõpetada tõendite puudusel, aegumise, süüaluse surma jne korral. Kunagi ei või seda teha nendel motiividel, et süüdistamine teatud süüteos või teatud isiku vastu poleks otstarbekohane. Ka kohus ei või samadel motiividel karistusmäära vähendada, kuigi muidu karistuse suuruse määramine sõltub üldiselt kohtu suvast. Kui, näiteks, kohus otsust tehes mainib motiivides, et arvestades süüaluse sotsiaalse positsiooniga või teenetega, määrab seejärel kergema karistuse, võib sarnane otsus kassatsioonikorras revideerimisele tulla. Kuigi kohus teistel motiividel võib määrata samasuure karistuse, ei või see olla kassatsioonist keeldumiseks. Karistuse kergendamine eelmainitud motiividel on ikka seaduse rikkumine, mille peab saama kassatsioonikorras revideerida.

^Ariminaalprotsessi sihiks on süüteo kui ka õige süüaluse avastamine ning õiglase karistuse määramine. Siin esineb mitte formaalse tõe avastamine, vaid materjaalse tõe leidmise printsiip. Sääil peab see arvesse tulema. Tsiviilprotsessis kehtib formaalse tõe leidmise printsiip. Sääil peab kohus arves-

tama üksnes selle tõendmaterjaliga, mis kohtupooled on oma taotluse tõenduseks esitanud. Omal initsiatiivil ei või kohus andmeid koguda, et selgitada objektiivset tõde. Kriminaalprotsessis on asi ümberpööratud. Siin pole kohus kunagi seotud ei süüaluse süüditunnistamisega ega ka tõendmaterjaliga, mis pooled on esitanud. Alati võib tõelolude selgitamiseks koguda ka ise materjale ning neid hinnata.

Kuigi kaebalune tunnistab end süüdi, ei või kohus vaid sellele faktile otsust rajada. Ainult siis, kui süüditunnistamine on kokkukõlas asioludega, võib kohus teha süüdimõistva otsuse. Kas süüditunnistamine on kokkukõlas asioludega, seda hindab kohus oma veende järgi. Seepärast ei või see revideerimisele tulla kassatsioonikorras. Aga, kui kohus teeb süüdimõistva otsuse ainult süüaluse avalduse puhul ilma, et kaaluks, kas see on kokkukõlas asioludega, võib seda küsimust kassatsioonikorras revideerida, sest Kr. Kp. Sd. § 452 alusel võib kohus lõpetada juurlemise üksnes siis, kui süüditunnistus ei ärata kahtlust. Seda momenti peab kohus siiski kaaluma. Muidugi peab

süüditunnistamine käima täpsalt sama süüteo kohta, milles teda süüdistatakse.

Selles küsimuses, kas politsei, uurija või kohus oleks asiolude selgitamiseks pidanud koguma täiendavaid andmeid, ei saa olla kassatsioonil. Selle küsimuse, kas andmed on küllaldased, otsustab jälitav organ oma veende kohaselt. Seepärast ei saa seda küsimust kassatsioonikorras revideerida. Ainult seal, kus seadus teeb andmete kogumise kas poolte taotlusel või ex officio kohtule obligatoorseks, ei võida sellest loobuda, nagu: kaastoodud tunnistajate ülekuulamine (§ 765), omal kulul tunnistajate väljakutsumine jne (§ 364).

Avalikkuse põhimõtte kriminaalprotsessis tähendab:

1) menetluse avalikkust kohtupooltele ja 2) avalikkust publikule. Avalikkus kohtupoolte ees on rakendamist leidnud puhtkujuliselt lõppmenetlusel, kuna algmenetlusel seda on mitmeti piiratud. Lõppmenetlusel on pooltel võrdne õigus tutvuda süümaterjaliga (§ 72), vaadelda vastaspoole poolt esitatud tõendmaterjale jne. Eeluurimise kestel võib süüalune viibida võetuste, vaatluse ja läbiotsi-

miste juures (§ 110, 148), anda mõnel juhul seletusi jne. (§ 244). Kui nendes asjades, kus kohtupooltele on kindlustatud seadusega avalikkus menetlusest, seda kitsendatakse, võib see osutada kassatsiooniajendiks. Muidugi peab kitsendus avaldama mõju kohtuotsusele, sest kehtiv seadus lubab kasseerida mitte seaduse, vaid asja huvides.

Lõppmenetlus on avalik ka publikule, algmenetlus mitte. Teatud asjus on kohtule obligatoorne istungi kinniseks kuulutamine (§§ 386-390, 394, 462, 467, 468, 476-486 j.t.). Kui kohus nendes asjades, kus uste sulgemine on obligatoorne, jätab seadusnõude tähele panemata, peaks see osutama kassatsiooniajendiks, ka sel juhul, kui see ei mõjutanud kohtuotsust. Sest tuleb vahet teha nende normide vahel, mis kaitsevad üldhuve. Kui kohus rikub neid norme, mis rakendatud poolte huvide kaitseks, kuid sellest ei järgnenud kohtupoolte huvide rikkumist, poleks mõtet lubada kassatsiooni, sest muidu oleks tegemist kasseerimisega seaduse, mitte asja huves. Kuid niipea, kui seaduse rikkumine riivas või võis riivata kohtupoolte huve, peaks see osutama kassatsiooniajendiks.

Kohtute sulgemine äsjamainitud juhtudel on kohtule obligatoorne avalikes huves. Seepärast peaks see osutama kassatsiooni põhjuseks. Kuid küsitav on, kas selle taotlusega peab esinema avaliku võimu esindaja või on see mõeldav ka süüaluse poolt.

Nendes asjades, kus kohtuistungit kinniseks kuulutamine sõltub kas kohtu enda või kohtuministri nõuengust, ei saa olla kassatsiooni (§ 413, 412, 414 j.t.).

Kriminaalprotsess on osalt suuline, osalt kirjalik. Suulisus esineb peamiselt lõppmenetlusel. Algastmel algmenetlus seevastu on peamiselt kirjalik.

Lõppmenetlusel peavad nii pooled, tunnistajad kui ka oskurid andma omad seletused suuliselt. Kirjalikud tõendid, mille sisu pole võimalik suuliselt kohtule esitada, peab kohtus ette lootama, et pooled kui ka kohus saaksid nendega tutvuda. Kuid kõiki tõendeid ei saa siiski suuliselt esitada. On, näiteks, tunnistaja eeluurimisel seletuse andnud, kuid vahepeal surnud, pole võimalik tema seletuse esitamine kohtule suuliselt. Tõendmaterjali hulgas pole ka soovitatav ta seletust välja jätta, sest siis

kannataks õiglase kohtumõistmine. Samasel korral lubab protsessiseadus avaldada tunnistaja seletus eeluurimisel ning sellele toetuda samaväärselt nagu see oleks esitatud tunnistaja enda poolt suuliselt kohtuistungil. Kehtiv protsessiseadus lubab avaldada tunnistajate seletusi, oskurite arvamusi ja vaatlusprotokolle, mis koostatud eeluurimisel, kui pooled seda paluvad või kohus ise tunnistamaks selle vajalikuks. Kuid on võimalus avaldada ka avandusprotokolle, mis endise protsessiseaduse järgi polnud lubatud.

Kui tunnistaja või oskurite seletused erinevad võrreldes nendega, mis nad andsid avandusel või eeluurimisel, võivad pooled paluda, et kohus avaldaks seletused eeluurimisel. Poolte taotluse rahuldamatajätmine võib olla kassatsiooniajendiks.

Suulisuse printsiibist lähtuvalt peavad tõendid lõppmenetluses kohtule esitatama suuliselt. Ainult häda korral võidakse teha kirjalikult¹⁰⁾. Kui kohtupool esitab tunnistaja seletuse, mis antud notari juures või vallavalitsuses, pole kohus kohustatud seda vastu võtma ega

10) Võrdle Riigikohtu otsus nr. 238 - 1936.

11) Riigikohtu otsus nr. 621, 1936.a.

temaga arvestama. Samuti pole kohus kohustatud vastu võtma ega arvestama kirjaliku seletusega, mille esitavad kohtule protsessipooled¹¹⁾.

Asja otsustamisel peab kohus hindama süüteo ja teo sooritaja süü suuruse, et õiglaselt karistust määrata. Et seda kõike saavutada, on vajalik, et kohus saaks tõelise kujutelmi süüteoist. Kui ammutada andmeid kaudsetest allikatest, ei saaks kohus kunagi tõetruud kujutlust. Iga isik näeb tegu omamoodi. Nende varal on raske õiget ettekujutust saada süüteoist. Kuid kohtul pole ka võimalik igakord süüteo pealtnägijaks olla. Seepärast tuleb paratamatult leppida kaudsete andmetega. Säätkohas, kus andmeid on võimalik hankida otse, tuleb seda igal juhul teha.

Vahendituse põhimõtte taotlemiseks nõuab kehtiv protsessiseadus (§ 431), et kohtuistung ühe asja kohta välistaks katkestamatult. Katkestamise korral ununeks osa asiolusid, mis süüüksimuse lahendamisel on väga olulised. Katkestada võib menetlust vaid paratamatu vajaduse korral, kui asiolud seda nõuavad (§ 432, 518, 499 jt.).

11) Riigikohtu otsus nr. 621, 1935.a.

Üks vahendituse põhimõtte nõudeid on, et ühe istungi kestel ei või kohtu koosseis muutuda. Kuid ühel istungil võib olla küll üks kohtunik, teisel istungil aga teine. Kui ühe istungi kestel tekib tarvidus kohtu koosseisu muuta, näiteks haigestub või sureb mõni kohtunikest, peab protsessitoiminguid, mis sooritati, uuesti kordama. Selle mittetäitmine võib osutada kassatsiooniajendiks.

Et kahjukannatanule vastu tulla, lubab kehtiv protsessiseadustik materjaalse rahulduse saamiseks esitada hagi kriminaalkohtule. Mõned seadusandlused, nagu Saksa, ja Inglise ei tunnusta seda põhimõtet ega luba hagi üldse esitada kriminaalkohtule. Kriminaalkohus lahendab üksnes süüasja, ei lahenda aga kahjukannatanu ja süüaluse materiaalseid vahetõrkeid.

Protsessi lihtsustamise ja kulude kokkuhoiu seisukohalt tuleb pooldada neid protsesse, kus lubatakse hagi esitada ka kriminaalkohtule nagu meil. Hagi tuleb esitada muidugi kahjude nõudmiseks. Süüteo toimel arvõtetud asjade tagasisaamiseks pole vaja hagi esitada. Neid annab kohus tagasi määrusega.

Hagi tuleb esitada süüaluse vastu. Teda võib esitada kuni asja arutamise alguseni. Kui hagipalve on esitatud õigel ajal, õige isiku poolt ning vastab nõuetele, mis Tsiviilkohtupidamise seadus ette näeb, siis peab kriminaalkohus selle vastu võtma. Süüaluse süüdimõistmise korral peab ka hagi läbi arutama. Vastaspidiist käitumist võib revideerida kassatsioonikorras.

II o s a.

§ 3. Kohtuotsuste revisjon.

Revisjon apellatsioonil ja kassatsioonikorras.

Kriminaalprotsessi ülesandeks on avastada süütegusid ja süüsooritaja, süü kindlaks teha ning vastavalt sellele õiglaselt karistada. Kuid teotsegu kohtuorganid kuitahes suure hoolega, paratamatult esinevad vead nii kohtuotsustes kui ka menetluses. Neid vigu on aga vaja parandada, et saavutada õiglast karistamist. Seepärast tuleb paratamatult kohtuotsusi revideerida. Revisjoni sihiks on parandada vigu, mis võib olla kas kohtuotsuses

(in indicando) või menetluses (in procedendo)¹²⁾. Vigasel kohtuotsusel pole autoriteeti ega avalda kasvatavat mõju, sest res judicata pro veritate accipitur.

Kohtuotsusi või revideerida nii apellatsioonikohus kui ka kassatsioonikohus. Apellatsioonikohus revideerimisel uurib kohus asja läbi sisuliselt ja teeb uue otsuse, mis asendab eelmist. Ta teotseb meritoorsuse printsiibil Kassatsioonikohus, kui ta teotseb puhtakujuliselt kassatoorsuse põhimõttel, ei uuri asja kunagi sisuliselt, vaid vaatleb vormiliselt. Kassatsioonikohus saadakse otsust revideerida üldiselt vaid niipalju, kui palutud ja üksnes selle huves, kes palus¹³⁾. Saksa kohtupraktis lubab ühe süüaluse kaebe puhul teha otsust ka teiste kaebealuste kohta. Meil see osutub võimatuks. Ainult süüalasel korral võib kassatsioonikohus revideerida apellatsiooninstantansi otsust ka selles osas, milleks pole küll kohtupoolte taotlust, kui otsusega on rikutud ilmselt norme, mis rakendatavad avalikes huves. Kohtupoolte taotlustel võib kassatsioonikohus tühistada otsuse, kui sellega on rikutud, näiteks

12) Gerland, Der deutsche Strafprozess, Berlin 1927 lk 415

13) Foinitskij, Kurs regolovnago sudoproizvodstvo, Peterburg, 1902, lk.527.

materjaalset alluv^wist ehk tehioimasust, kui asi oleks pü-
danud algatatama erikorras, kuid on algatatud ning jäli-
tatud üldkorras jne. Formaalse alluvuse ehk võimkonna ri-
kete puhul ei saa kunagi kassatsioonikohus omal initsia-
tiivil otsust tähistada. See võib osutada kassatsiooni-
ajendiks üksnes sel juhul, kui kohtupool on esinenud esi-
mesel kohtuistungil vastava taotlusega, kuid sisukohtud
pole sellele reageerinud.

Kehtiva protsessiseaduse järgi võidakse kohtuotsuste
revideerimist paluda mitte seaduse, vaid asja huves. Aust-
ria ja Prantsuse protsess tunneb kasseerimist nii asja
kui ka seaduse huves. Meil ei saa süüalune kasseerida õi-
geksmõistva otsuse puhul. Seda võib teha prokurör ja
teised avalikvõimu esindajad, kes esinevad kohtus süüdis-
tajatana, kui nad pole tehtud otsusega rahul. Jaoskonna-
kohtule alluva is asjus saab kasseerida ka kahjukannataja.
Prokurör võib kasseerida nii süüaluse kahjuks kui ka ka-
suks, sest ta teotseb legaliteediprintsiibil.

Prantsusmaal ja Austrias võib kasseerida seaduse hu-
ves. Seepärast pole oluline kas otsus on õigeks- või süüdi-

mõistev. Vandekohtu õigeksmõistva otsuse korral lubab Prantsuse protsess kasseerida üksnes seaduse huves.

Kassatsioonikohus arutanud asja läbi, teeb otsuse. Otsusega: 1) kas jätab asja läbi vaatamata, 2) kinnitab apellatsioonikohtu otsuse, jättes kaebe rahuldemata, või 3) tühistab otsuse ning saadab uueks otsustamiseks kas samale või teisele samaastmelisele kohtule. Tühistada võidakse otsust nii tervelt kui ka osaliselt. On mõeldav ka terve toimetuse tühistamine. Sel puhul peab asi algama uuesti otsust päle.

Nagu asja mainisin, teotseb meil Riigikohtu kriminaal- osakond kassatsioonikohtuna puhtakujuliselt kassatoorsuse põhimõttel. Kunagi ei tee ta uut otsust, mis asendaks eelmist, nagu see lubatud mõnel juhul saksa protsessis. Kumba süsteemi eelistada, on küsitav. Revisjonisüsteemi juures saadakse küll asi kiiremini ära lahendada, kuid siiski ei saa soovitavaks pidada, kui kassatsioonikohus tungib sisse. Siin kannataks selle all ühtlane ning erapooletu seaduse seletamine. Sarnane olukord kõigutaks õiguskorra autoriteeti ja tekitaks ebaühtlast kohtumõistmist.

§ 4. Kassatsiooniajendite normimisüsteeme.

Generatsiooni-, spetsialisatsiooni- ja segasüsteem

Kassatsioonikohtu ülesandeks on ühtlustada kohtute tegevust ning parandada vigu, mis sisukohtud on teinud asja lahendamisel. On ju kohtu ülesandeks kaitseda riigis kehtivat õiguskorda. Seepärast kuulub kassatsioonikohtu pädevusse valve teostamine selle üle, kas süüaluse karistamine on toimunud õiguskorra kohaselt või ei. Kuid igat õiguskorra rikut ei võiks siiski pidada kassatsiooniajendiks. On rida õigusnorme, mille rakendamine oleneb kas süüdistaja, kahjusaaja või ka süüaluse suvast. Sarnaste normide rikkumist ei saa igakord pidada kassatsiooniajendiks. Samuti ei võiks kassatsiooniajendiks pidada seadalaadi normide rikkeid, mis teise kohtuastme poolt on parandatud või mis mõju ei avaldanud kohtuotsusele. Kuid sarnaste normide rikkeid tuleb alati pidada kassatsiooniajendeiks, mis rakendatud avalikes huves. Kassatsiooniajendeid normivad seadusandlused väga mitmet viisi. Esi- neb kolm põhimist süsteemi: spetsialisatsiooni-, generali-

satsiooni ja segasüsteem. Varasem neist oli spetsialisatsiooni süsteem. Selle süsteemi juures loendab protsessiseadus kõik juhud, mida peetakse kassatsiooni põhjusteks. Kassatsioonikohtul jääb vaid kontrollida, kas sisukohtud on vastavat normi rikkunud või ei. Selle küsimuse lahendamise, kas vastavat normiriket tuleb üldse pidada kassatsiooniajendiks või ei, sääl lahendada ei tule.

Spetsialisatsioonisüsteem on kohtul küll kerge rakendada, kuid tegelikkuses on see osutunud ebapraktiliseks. Seadusandlus olgu nii põhjalik kui tahes, ei suudaks kunagi kõiki juhte ette näha ega seaduses normida. Seepärast jääb paratamatult rida juhte, mis sügavalt riigi õigus-korda riivavad, kassatsioonist ilma. Loendussüsteem on praksises rakendamist leidnud 1808. a. prantsuse seadusandluses. Kuid säälne kohtupraksis kui ka teooria suhtus loendussüsteemi eitavalt. Vaatamata sellele, et seadus ei lubanud kassatsiooni pääle nende juhtude, mis seaduses oli otse mainitud, pidi kohtutegelus lubama kassatsiooni ka sarnastel juhtudel, mida seaduses polnud ette nähtud.

Generalisatsioonisüsteemi man ei loenda seadus üksik-

juhte, mida peetakse kassatsioonipõhjusteks, vaid mainib üldiselt, et kassatsiooni võib esitada, kui kohtumõistmisel on rikutud õigusnorme. Õigusnormide all ei tule mõelda mitte üksnes sääraseid norme, mida selgelt väljendab seadus, vaid igasuguseid norme ja õiguspõhimõtteid, millele rajatakse eluvahekordi.

Tegelikkuses on see süsteem rakendamist leidnud Saksa 1876.a. seadustikus. Seal mainib seadus, et kassatsiooniajendäiks võivad olla igasugused õigusnormide rikked. Siia hulka kuuluvad nii need normid, mis seadustes otse väljendatud, presumtsioonid, õiguspõhimõtted ja juriidilised abstraktsioonid. Kuid siingi ei saa kassatsiooni esitada igasuguse õigusnormide rikkumise korral. Kohtupraktis ja doktriin on välja kujundanud teatud printsiibil kassatsiooni esitamiseks.

Generalisatsioonisüsteemi on kohtul raske rakendada, sest siin peab kohus eelkõige selgitama, kas kaevatud põhjus on seaduse sisu järgi kassatsiooniajendäiks või ei. Saageli võib kohtupraktises esineda ka kõikumisi, sest kassatsiooniajendi äramääramine sõltub kohtust. Loendussüs-

teemi juures aga sarnaseid kõikumisi ei saa esineda, sest ajendid on seaduses fikseeritud. Generalisatsioonisüsteemi häiks küljeks osutub see asiolu, et seadustik ei jää kunagi ajast maha, kohtul on võimalik igasugust õiguskorra rikut lugeda kassatsiooniajendiks, kui leiab selle paratamatu olevat kehtiva õigussüsteemi seisukohast lähtuvalt.

Segasüsteemi man loendab seadus osa kassatsiooniajenditest, osa aga määrab üldiselt. See on kahe eelmainitud süsteemi segu. Temas esinevad needsamad vourused ja puudused, mida eelpool käsitatud. Viimaseaja seadusandlused on rajatud enamajaoalt kas generalisatsiooni või segasüsteemile. Viimane on rakendamist leidnud ka kehtivas Saksa protsessiseaduses.

§ 5. Kassatsiooniajendite normimine kehtivas õiguses

K-K.S. § 633 lubab kassatsioonikaebusi ja proteste esitada lõplikkudele kohtuotsustele: 1) kui süüteo või karistuse määramisel on ilmselt rikutud seaduse otsest mõistet, või seadust ekslikult tõlgendatud, 2) kui on rikutud kohtupidamiskorda või vorminõudeid niivõrd oluliselt, et selle

rikkumise tagajärjel ei või otsus omada kohtuotsuse jõudu, 3) kui on rikutud seadusjärgset kohtualluvust või kohtuvõimkonda. Mainitud sättest väljudes tuleb kehtivat kassatsiooniajendite määratlust lugeda generaalisatsioonisüsteemi hulka. Kehtiv protsessiseadus ei maini ühtegi normatjuhtu, vaid loomustab neid, mida loeb kassatsiooniajendiks.

Kassatsiooniajendäiks võivad osutada nii materjaal- kui ka formaalõiguse rikked, kui nad on mõjustanud kohtuotsust. Materjaalõiguse all ei tule mõelda mitte üksnes kriminaalseaduse norme, vaid ka kõiki viitelisi norme, millele rajab kohus otsust.

Vene õpetlane Butskovskij leiab, et ühelt poolt tuleb vaadata normide rikkumist, teiselt poolt aga asja sisu. Kui normide rikkumisel asi sisuliselt on õieti otsustatud, ei tule seda pidada kassatsiooniajendiks. Muidugi ei saa seda seisukohta õigeks pidada. On ju tõsi, et kehtiv kriminaalprotsess ei tunne kasseerimist seaduse huves, vaid asja huve. Kuid siiski ei võiks tunnustada, et kassatsioonipõhjuseks ei saa olla, näiteks, fakt, et as-

ja, mis oma loomult peaks alluma ringkonnakohtule, on lahendanud ja otsustanud jaoskonnakohus. Kassatsiooni ei saaks siin kuidagi keelata sellel põhjusel, et asi on õieti otsustatud. Sarnaste normide rikked, mis rakendatav avalikes huves ja milliseid peaks kohus rakendama ex officio, on alati kassatsiooni ajendeiks, vaatamata sellele, kas asi on otsustatud õieti või mitte.

Kuna kriminaalseadus koosneb dispositsioonist ja sanktsioonist, siis on mõlemate rikkumise korral võimalik esitada kassatsiooni.

Dispositsiooni riketega on tegemist siis, kui kohus otsuses valesti kirjeldanud dispositsiooni, on määranud valesti teokõrgeisu, on teinud vale viite mõnele õigusnormile, mis sätib süütegu jne. Viiteliste normide rikkeid tuleb võrdseiks pidada dispositsiooni riketega, kuna viitelised normid osutuvadki teiste dispositsiooniks.

Mitte üksnes kriminaalseaduste rikkeid ei tule pidada kassatsiooni ajendeiks, vaid nendeks võivad osutada ka vööraste õigusnormide rikkumised. Rida mõisteid tuleb kriminaalseadusel lahendada teiste seaduste alusel. Nii-

teks, abielu, omandi, pärandi, vara jne mõisted tulevad lahendada teiste seaduste/alusel. Ameti, ametniku, pädevuse jt. mõisted, millega väga sageli puutub kokku kriminaalseadus, tuleb lahendada haldusõiguse alusel. Eriterritoriaalsuse küsimuse määratlemisel puutume kokku rahvusvahelise õigusega jne.

Kui kohus ülalloodatud norme peaks rikkuma, osutuvad need kassatsiooniajendiks, samuti nsgu kriminaalseaduse endagi rikked.

Vale sanktsiooni rakendamine võib osutada ka kassatsiooniajendiks. Kuid süäljuures peab kohus sanktsiooni rikkuma nii, et see on ilmselt seadusvastane. Kui kohus määrab isikule suurema karistuse, kui seadus üldse ette näeb, on see kassatsiooni ajendiks. Weis piires, kus karistuse suuruse määramine oleneb kohtu suvast, ei saa kassatsiooni olla. Samuti ei või kassatsioonikorras kontrollimiseni tulla karistuse kergendamise ja raskendamise küsimused, välja arvatud need, mis seadus teinud kohtule obligatoorseks.

Doktriini ja riigikohtu praksise rakendamine pole

kohtule obligatoorne. Seepärast ei või ainult nende ekslikku tõlgendamist pidada kassatsioonipõhjusteks. Tavalliselt aga koos nende rikkumisega rikutakse ka õigusnorme. Seepärast paistab nagu võiks nende rikkumise korral esineda kassatsiooniga. Tegelikult on tegemist kassatsiooniga, mis esitatud õigusnormide rikkumise tõttu.

Konkreetses asjas on sisukohus kohustatud seaduse otsese mõtte tõlgendamisel alluma Riigikohtu seletustele (UKS §653). Viimatimainitud juhtu ei tohi aga ära segada üldise Riigikohtu praksisega, mis pole sisukohustatele obligatoorne.

Tekib küsimus, kas määruste rikked võivad ka osutada kassatsiooniajendeiks. K. Matto Kriminaalkohtupidamiseseaduse kommentaarides (lk. 287) leiab, et määruste rikked ei võiks siiski osutada kassatsioonipõhjusteks. Seda seisukohta ei võiks siiski täiesti pooldada.

On ju tõsi, et kehtiv kriminaalkohtupidamiseseadus loeb kassatsiooniajendeiks vaid seaduse rikkumisi. Kriminaalseadust aga ei või laiendavalt tõlgendada Sellest seisukohast lähtuvalt tuleks küll õigeks pidada, et mää-

ruste rikkumine ei või osutada kassatsiooniajendiks. Kuid tuleks siiski arvestada sellega, et määrused pole midagi muud kui vaid seaduse konkretiseerijad. Kõik nad peavad põhinema seadusel ning peavad omama sama laia sisu nagu seaduski. Kui kriminaalseadus teeb viite mõnele teisele seadusele, viimast aga konkretiseerib määrus, tuleb sarnast määruse rikkumist pidada ikka kassatsiooni põhjuseks, sest see on võrdne seaduse enda rikkumisega.

Kui lähtuda kassatsioonikohtu põhiprintsiibist, mille sihiks on kaitseda riigis kehtivat õiguskorda, siis ei saa kuidagi leppida, et määruste rikkumine pole kassatsiooni põhjuseks. On ju määrus samasugune õiguskord nagu seaduski, mille alusel lahendatakse eluvahekordi. Seepärast ei võiks nende rikkumise korras kohus vaikides sellest mööduda. Nii tuleks asuda seisukohale, et ka määruste rikked võivad osutada kassatsiooni põhjusteks, kui nendele on rajatud kas tervelt või ka osaliselt kohtuotsus.

Nagu materjaalõiguse, nii võib ka protsessinormide rikkumine olla kassatsiooniajendiks. Kuid iga protsessinor-
rikumine pole alati kassatsiooni põhjuseks. Protsessnorme

gus evide kohtuotsuse jõudu. Kuid mida mõista olulise rik-
tuleb liigitada kaheks, ühed, mis rakendatud avalikes hu-
ves ja teised, mis kaitsevad pärimiselt kohtupoolte huve.
Esimesi peab kohus rakendama ex officio ilma, et pooled
seda paluks. Teised on dispositiivse loomuga normid. Neid
rakendab kohus üksnes siis, kui kohtupoolle esineb vastava
taotlusega. Esimeste rikkumine on alati kassatsiooniajendiks
teiste rikkumine võib selleks osutada üksnes siis, kui
kohtupool, kelle suvast olenes vastava normi rakendamine,
esineb õigeaegselt vastava taotlusega kohtu ees, kuid
kohus jättis ta taotluse põhjustatult rahuldamata. Näi-
teks, kahjukannatanu ülekuulamine võib toimuda nii vande
all kui ka vandeta. Kui süüalune toob enne vannutamist
ette taanduse ning palub kuulata kahjusaajat üle vandeta,
on kohus kohustatud seda tegema. Pole aga taandust üldse
esitatud või on see esitatud mitte õigel ajal, ei või see
osutada kunagi kassatsiooniajendiks, et kahjukannatanu on
üle kuulatud vande all.

Kohtupidamishormide rikkumise korral lubab seadus
kassatsiooni, kui kohtupidamise korda või vorminõudeid on
riikutud niivõrd oluliselt, et selle tagajärjel ei või ot-

sus evida kohtuotsuse jõudu. Kuid mida mõista olulise rikkumise all? Kas olulisuse moment tuleb hinnata seaduse või asja sisu järgi. Poinitskij leiab, et olulisuse momenti ei tule hinnata mitte üga asja sisu järgi, vaid protsessinormide üldise mõtte järgi. Seda vaatekohta tuleks pooldada, sest kassatsioonikohtu ülesandeks on ikka selle järgi valvamine, et sisukohtud rakendaksid ühtlaselt ning õieti kehtivaid õigusnorme. Teine küsimus, mida võiks tekkida, on see, kes määrab ära olulisuse momendi. Kas selle grammatiline sõltub kassatsioonikohtu näengust või on testatud asjus Riigikohus kassatsioonikohtuna kohustatud sisukohtu otsuse tühistama, kui on seadust valesti kohaldatud, ebaõigelt tõlgendatud jne.

Prof. Räägo leiab, et kassatsioonikohus võib arvestada mõlemaid seisukohti. Ta võib kujundada praktilise kaudu juhud, mida loeb alati kassatsiooniajendiks. Kuid igal konkreetsel juhul võib arvestada, kas seaduse rikkumine avaldas mõju kohtuotsusele või ei (lk. 357, 358).

Sarnaste normide rikkumine, mida kohus peab rakendama ex officio peaks alati olema kassatsiooniajendiks, sest sel juhul ei või kohtuotsus omada seadusjõudu, kuna ta

pole kooskõlas kehtiva õiguskorraga. Muidugi säärasel juhul, kui rikutud õigusnorm ei avaldanud mingisugust mõju kohtuotsusele või on see hiljem parandatud, ei tule seda kassatsioonipõhjuseks pidada. Muidu küll.

Milliseid protsessinorme peab seadus oluliseks ja milliseid mitte, seda seadus ei loenda. Seepärast nagu eelpool juba mainisime, tuleks olulisteks lugeda kõiki neid, mis rakendatud avalikes huves ning milliseid kohus on kohustatud rakendama ex officio. Siia hulka kuuluvad: asja jälitamine avaliksüüdistuse korras, mida pidi jälitama erasüüdistuskorras ja ümberpöörduvalt, tehialluvuse ehk asjaalluvuse rikked, vale kontu koosseis, kohtualluvuse osavõtt nendes asjades, kui see seaduse alusel kohuslik jne.

Üldse kõikide nende protsessinormide ja kohtupidamisnormide rikked, mis kohtule kohuslikud, kaasustavad endaga kassatsiooni, kui nad mõjutavad või võivad mõjutada kohtuotsust.

Võimkonna ehk territoriaalalluvuse rikked pole igakord kassatsiooniajendiks. Nad võivad selleks osutada, kui üks kohtupooltest on palunud õige alluvuse kohaldamist, kuid

kohas on jätnud palve rahuldamata.

Tunnistajate, ekspertide ja muude tõendite hinnang oleneb kohtu suvast. Seepärast ei saa nendes küsimustes olla kassatsioonini. Kuid hinded peavad olema loogilised. Tõendmaterjalist ilmselt vale järelduste tegemine võib olla kassatsioonini aluseks, samuti ka kogu tõendmaterjaliga mitteamvestamine jne.

Nekljudovi arvates võivad jaoskonnakohtule alluvais asjus olla kassatsiooniajendiks vaid nende normide rikkumised, mis ette nähtud jaoskonnakohtudele. Üldkohtu normides rikked, mida küll rakendab jaoskonnakohtunik, ei saa olla kassatsiooniajendiks.

Seda seisukohta ei saa pooldada. Jaoskonnakohtud peavad küll käituma eestkätt nende normide alusel, mis ette nähtud nende jaoks. Kuid seal, kus vastavad normid puuduvad, tuleb rakendada üldkohtu norme. Seepärast võivad üldkohtu normide rikkumised olla samuti kassatsiooniajendiks nagu jaoskonnakohtude normidegi rikkumine. Sel juhul, kui jaoskonnakohtunik on käitunud nende normide alusel, mis sätivad jaoskonnakohtu menetlust, kuid seal-

juures on ta käitumine vastuolus üldkohtu normiga, ei saa seda pidada kassatsiooniajendiks. Säälkohal aga, kus jaoskonnakohus pidi rakendama üldkohtu norme, on viimaste rikked kassatsiooni ajendiks.

Gleichpach käsitades kassatsioonijendeid Austria protsessis teeb vahet absoluutselt ja relatiivselt tühistate otsuste vahel. Esimesse liiki kuuluvaid kohtuotsusi saab tühistada alati kassatsiooni korras, teisi vaid teatud tingimuste olelusel.

Absoluutselt tühine on otsus: kui pole nõuetavat kohtukoosseisu, puudub sekretär, pole vajalikku arvu kaasistujaid (§ 933), kui pole nõupidamist nagu seadus nõuab, pole kaitsjat asjades, kus peab see olemas, pole antud sõna kohtupooltele jne.

Relatiivselt on otsus tühine: kui pole akti ette kantud, kui jääb mõni protsessitoiming sooritamata, mida palub protsessipool, kui puuduvad allkirjad jne.

Ona jaotuse aluseks säeb Gleichpach üldiselt samad põhimõtted, mille alusel eelpool jagasime protsessinorme ex officio rakendatavateks ja poolte taotlusel rakendatavateks.

EKS § 633 p. 3 loeb kassatsiooniajendiks pääle eelloendatu veel kohtualluvuse rikkeid. Nagu äsja mainisime, tulevad siiahulka arvata päämiselt asialluvuse rikked. Kuid igakord pole ka asialluvuse rikkumine kassatsiooni põhjuseks. Kui asja arutab ning otsustab jaoskonnakohus, see aga oma loomult allub ringkonnakohtule, on säärane pädevusnormi rike alati kassatsiooniajendiks. Ümberpöörduvalt aga mitte, sest siin on väiksem süütegu arutatud ning lahendatud põhjalikumalt kui see seaduse järgi nõuetav.

Territoriaal ehk formaalalluvuse rike võib osutada kassatsiooni aluseks vaid sel juhul, kui kohtupool palus rakendada õiget alluvust, kuid kohus seda ei teinud.

Alluvusriikete all ei tule mõelda mitte üksnes neid juhte, kus kriminaalkohus rikub kas tehomasust ehk asialluvust või võimkonda ehk kohaalluvust, vaid ka säärased juhte, kus kriminaalkohus lahendab asja, mis oma loomult oleks pidanud kuuluma kas tsiviilkohtu, halduskohtu või koguni haldusorganite pädevusse. Kõik säärased alluvusrikked on alati kassatsiooni põhjusteks.

Pole oluline, kas eelmenetlusel või ka hiljem on vale

alluvusele viiteid tehtud või ei. Võrdne on eelmisega juhul, kui asja on lahendanud üldkohus, mis oma loomult oleks pidanud alluma erikohtule või ümberpäädult.

Kassatsiooniajenditeks võivad osutada normide ja kohtupidamiskorra rikked, mis toimunud kas eel- või lõppmenetlusel. Kui viga, mis tehtud asja varajasemas käigus, on hiljem parandatud, ei või see olla kassatsiooni põhjuseks.

Belmenetlusvigadest tuleks mainida peamiselt asja algatamist. Kui era- või eraavalik süüasjus algatab politsei või mõni teine organ jälitamist ilma, et kahjukannatajalt oleks vastavat taotlust, osutub see alati kassatsiooniajendiks. Ka sel korral, kuigi kahjusaaja peaks hiljem süüdistust toetama, ei tohiks kassatsioonist keelduda. Võrdne eelmisega on juhul, kui erasüüasjus on algatatud jälitamine voliniku poolt, kellel puudub selleks erivolitatus. Edasi võib osutada ka kassatsiooni põhjuseks ka jälitamise algatamine üldkorras, mida oleks pidanud algatama aga erikorras.

Nendes asjades, kus eeluurimine on sunduslik, osutub

kassatsiooni aluseks eeluurimise puudumine. Kui eeluurimisel rikutakse norme, mida hilisemas menetluskäigus ei saanud parandada, on need kassatsiooni põhjusteks. Seda seisukohta väljendas ka Vene senat korduvates otsustes (Senati otsus nr. 159 - 1871; nr. 12-1881.a.; nr. 335 - 1870.a.). Kuid sarnaste eeluurimisvigade puhul ei saa olla kassatsiooni, mida pooled oleks võinud parandada erikaebetega. Krim. Sead. § 269 korras. Vene Senat tegi aga siin teatud erandeid. Nimelt lubas ta kassatsiooni ka sarnaste eeluurimisvigade puhul, mida oleks võidud parandada küll erikaebetega, kui viga oli sedaliiki, et hilisemas menetluskäigus ei saadud seda parandada. (Senati otsus nr. 335 - 1870, nr. 22 - 1908.a.). Samuti ka nende eeluurimisvigade korras võis esineda kassatsioon, mida kohus oleks võinud parandada, kuid vaatamata kohtupoole palvele siiski seda ei teinud.

Pääle eelmainitu peaks kassatsiooni lubama ka sarnaste eeluurimishnormide rikkumise puhul, mis rakendatud avalikes huves, kui nad mõjutasid või võisid mõjustada kohtuotsust. Sääraste normide rikkumise puhul pole oluline,

kas protsessipooled on esitanud erikaebeld või ei.

Kohtu alla andmine nagu teisedki protsessifaasid, peavad toimuma kindla menetluskorra alusel. Samuti süüdistuse lõpetamine ja peatumine. Kui selleski protsessifaasis esineb seaduse rikkeid, võivad need osutada kassatsioonipõhjusteks. Varemalt, kui eksisteeris kohtualla andmise kamber, oli üks põhilisi seadusrikked, kui kambril polnud seaduspärast koosseisu. See kaasustas alati endaga kassatsiooni.

Kehtivas õiguses esineb pädevusvigu kohtu alla andmise juures vähe. Küll aga teistes küsimustes. Kohtu alla andmise staadiumis võivad kassatsiooniajendäiks osutada: asja vale algatamine, näiteks asja algatamine üldkorras, mida oleks pidanud algatama ning jälitama erikorras ja ümberpöörduvalt, erasüüasjus kohtu alla andmine, süüteo kui ka süütunnuste puudusel kohtu alla andmine jne.

Kassatsiooni ajenditeks võivad olla ka kohtu käitumised ettevalmistavate toimingute ajajärgus. Kui kohus jätab korraldaval istungil tahele panemata poolte palve tunnustajate, asjatundjate jne. valjakutseks, kes asja otsustami-

sel võiksid olla olulised, võib see olla kassatsiooniajendiks. Üldse, kui kohus jätab rahuldamata kohtupoolte taotlused olulise tõendmaterjali kogumiseks, on see alati põhjus kassatsiooniks. Võrdne eelmainituga on see, kui kohus ei määra kaitsjat neis asjus, kus see seaduse järgi on kohuslik, kohtumenetlusele vajaliste isikute kutsumatajätmine jne. Need asjolutud on suure tähtsusega õiglase kohtuotsuse saavutamiseks, seepärast tuleb sedaliiki kohtu eksimusi pida alati kassatsiooni alusteks.

Nagu eelpool mainisime, on meil kassatsioonikohtu ülesandeks ühtlustada kohtu tegevust ning valvata selle järgi, et teatud konkreetasi oleks lahendatud seaduspäraselt. Just lõppmenetlusel võib esineda kõige rohkem normide rikkeid, mis avaldavad mõju kohtuotsusele. Seepärast pakub ka lõppmenetlus kõige rohkem põhjusi kassatsiooniks. Üksikasjaliselt neid siinkohal mainima ei hakka, kuna neid on käsitatud eespool.

Lõpuks vaatleme juhte, kus kohus on rikkunud võõraid õigusnorme, kuid pole nende põhjal määratlenud ei süü-
küsimust ega ka karistust. Kas sellised juhud võivad olla

kassatsiooniajendeiks?

K.K.S. § 634 alusel ei või olla kassatsiooni põhjuseks süüteo ja karistuse määramisel seadusviites tehtud viga, kui karistus on määratud neis piires, mis süükaristatavate teo eest on seaduses ette nähtud, kuigi mitte selles seaduses, millele viide tehtud.

Sellest paragrahvist ei tule aru saada nii, et kohus võib lahendada süükoosseisu vale paragrahvi alusel, mis ei vasta tõendmaterjalile. Süütegu kui ka karistus peavad olema lahendatud ikka õieti. Ainult viide on tehtud vale seadusele, olgu võõrale või kriminaalseaduse normile.

Võõra õigusnormi rikkumine on alati kassatsiooni põhjuseks, kui selle põhjal määratleti kas süütegu, süüdi või karistust. Muudel juhtudel mitte. Näiteks, kohus riisumissüütegu arutades lahendab omandiõiguse küsimuse valesti, ei või see osutada kassatsiooniajendiks muidu, kui see avaldas mõju kohtuotsusele. On aga tsiviilnormide alusel lahendatud valesti omandiõigus ning selle alusel isikut karistatud, on see kassatsiooni põhjuseks.

Gleispach leiab, et Austria protsessis ei saa kassat-

siooni aluseks olla tsiviilseaduse rikked. Meil aga võivad olla kassatsioonialusteks nii tsiviil kui ka teiste õigusnormide rikked, kui nende varal lahendatakse süütegu, süüküsimust või karistust.

Kuid tsiviilnormide rikkumine võib kehtiva protsessi järgi osutada kassatsioonipõhjusteks ka sel juhul, kuigi selle alusel ei määratletud ei süütegu ega karistust. Nii-
melt peaks säärane võimalus olema, kui kohus tsiviilnorme valesti tõlgendades või rakendades lahendab tsiviilhagi valesti. Sel juhul peaks kassatsioon osutama võimalikuks hagi osas. Hagi kriminaalkohus tuleb lahendada eestkätt küll nende normide alusel, mis leiduvad KKS. Ülejäänud osas aga tsiviilnormide alusel ning samadel põhimõtetel nagu hagide lahendamine tsiviilkohtuski. Kui kahjusaaja oleks hagi esitanud tsiviilkohtule, oleks olnud tal ka kassatsiooni võimalus. Mispärast peaks tal see puuduma kriminaalkohtus.

Tsiviilhagi osas võiks kassatsioonist keelduda vast üksnes siis, kui kriminaalkohus jätab hagi läbi vaatamata. Sel juhul võib kahjukannatanu esineda hagiga tsi-

Ex libi. wlv. Tart.

viilkohustus. Lahendab ja otsustab kriminaalkohus siiski hagi, kuid rikub tsiviilnorme, tuleb sarnasel korral kassatsiooni lubada. Muidu jääks kahjukannatanu ilma osaliselt õiguskaitsesest, mis tsiviilnormide alusel on talle kindlustatud.